

دانشگاه گیلان
۱۳۵۳-۱۹۷۴

روش‌های تحقیق در زبان‌شناسی

تألیف:
لیا لیتوسلیتی

چاپ اول

اداره چاپ و انتشارات دانشگاه گیلان

ترجمه:

مریم سادات فیاضی

عضو هیات علمی پژوهشکده گیلان‌شناسی دانشگاه گیلان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

روش‌های تحقیق در زبان‌شناسی

تألیف

لیا لیتوسلیتی

ترجمه

دکتر مریم سادات فیاضی

عضو هیأت علمی پژوهشکده گیلان‌شناسی دانشگاه گیلان

انتشارات دانشگاه گیلان

۱۳۹۶

دانشگاه گیلان

1353-1974

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۳-۱۴۶-۰۰

سرشناسه	: روش‌های تحقیق در زبان‌شناسی / تألیف [صحیح: ویراستار] لیا لیتوسلیتی؛ ترجمه مریم سادات فیاضی
مشخصات نشر	: رشت؛ دانشگاه گیلان، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	: ۳۲۸ ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۳-۱۴۶-۰۰
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: عنوان اصلی: Research Methods in Linguistics, C2010
موضوع	: زبان‌شناسی -- تحقیق -- روش‌شناسی
موضوع	: Linguistics -- Research -- Methodology
شناسه افزوده	: لیتوسلیتی، لیا، ویراستار
شناسه افزوده	: Litosseliti Lia
شناسه افزوده	: فیاضی، مریم سادات، ۱۳۵۴ -- مترجم
شناسه افزوده	: دانشگاه گیلان، انتشارات
رده‌بندی کنگره	: P ۱۲۶ / ۹ ۱۳۹۶
رده‌بندی دیویی	: ۴۰۷ / ۳
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۴۶۶۳۱۴۶

اداره چاپ و انتشارات دانشگاه گیلان

روش‌های تحقیق در زبان‌شناسی

لیا لیتوسلیتی

دکتر مریم سادات فیاضی

دکتر حسین صافی

فرشته گلچین‌راد

اول، ۱۳۹۶

انتشارات دانشگاه گیلان

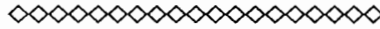
جلد ۱۰۰۰

۵۸۰۰۰۰ ریال

نام کتاب :
 مؤلفان :
 مترجمان :
 ویراستار علمی :
 ویراستار ادبی :
 نوبت چاپ :
 ناشر :
 شمارگان :
 قیمت :

* هرگونه چاپ و تکثیر فقط در اختیار انتشارات دانشگاه گیلان است*

فهرست

۳	مقدمه‌ی مترجم
۵	مقدمه: لیا لیتوسلیتی.....
۱۳	بخش یکم: مسائل.....
۴۳	بخش دوم: کمی، کیفی، یا هر دو؟.....
۶۹	بخش سوم: روش‌های تحقیق کمی و پیکره‌محور.....
۹۹	بخش چهارم: مبانی تحلیل‌های کمی.....
۱۳۵	بخش پنجم: روش‌های پیکره‌محور در زبان‌شناسی.....
۱۶۹	بخش ششم: رویکردهای تحلیل گفتمانی به متن و صحبت.....
۲۰۳	بخش هفتم: قوم‌نگاری زبان.....
۲۲۹	بخش هشتم: بررسی مصاحبه‌ها و گروه‌های کانونی.....
۲۶۷	بخش نهم: تحلیل چندوجهی: نکات کلیدی.....
۲۹۵	بخش دهم: تحلیل روایت در پژوهش‌های زبان‌شناختی.....
۳۲۱	نمایه.....

مقدمه‌ی مترجم

از زمان تأسیس رشته‌ی زبان‌شناسی در دانشگاه تهران تا کنون، کتاب‌های بسیاری در این حوزه تألیف و ترجمه شده و هر سال بر ادبیات این رشته‌ی جامع افزوده می‌شود. شمار کتاب‌هایی که در شاخه‌های اصلی زبان‌شناسی یعنی نحو، معنی‌شناسی، آواشناسی و صرف منتشر می‌شود بسیار بیش‌تر از حوزه‌های میان‌رشته‌ای است. علی‌رغم توسعه‌ی این رشته در ایران و تخصصی‌شدن آن به زیرشاخه‌هایی چون زبان‌شناسی رایانشی، زبان‌شناسی شناختی، زبان‌شناسی پیکره‌ای و مانند آن و انجام پژوهش‌های گسترده در تمامی حوزه‌های پیش‌گفته، کتاب و منبع جامعی در ارتباط با روش‌های پژوهش در زبان‌شناسی وجود ندارد. در دوره‌ی کارشناسی ارشد، روش‌های تحقیق زبان‌شناسی از راه آموزش کتاب روش‌های تحقیق مربوط به رشته‌ی آموزش زبان انگلیسی امکان طرح می‌یابند که البته به هیچ روی نه از شرط لازم و نه شرط کافی برخوردار نیستند و نمی‌توانند پاسخگوی نیازهای دانشجویان باشند. در نتیجه مسئله‌ی روش تحقیق در هر یک از حوزه‌ها تا حد زیادی فردی خواهد بود و به روش‌هایی محدود می‌شود که نظریه‌ای خاص آن را پیشنهاد می‌کند. به بیان دقیق‌تر، هر نظریه هم‌زمان هم نقش بنیان نظری را ایفا می‌کند و هم الگویی می‌شود برای روش سامان دادن به پژوهش. در چنین شرایطی روش تحقیق در زبان‌شناسی آش درهم‌جوشی خواهد بود از انواع متفاوت رویکردها. ترجمه‌ی کتاب پیش‌رو گامی است برای معرفی انواع متفاوت روش‌های تحقیق در زبان‌شناسی و حوزه‌های مرتبط با آن. مطالعه‌ی این کتاب تصویری روشن و کلی از چگونگی نظم بخشیدن به یک پژوهش منسجم، هدفمند و قاعده‌مند را در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهد که می‌توان با استناد به نظریه‌های خاص هر حوزه‌ی مطالعاتی و با توجه به اهداف پژوهش، خلاهای روش‌شناختی را برطرف کرد. در هنگام مطالعه‌ی کتاب دو نکته را باید به خاطر داشت. نخست این که هیچ‌کس با خواندن کتاب روش‌های تحقیق پژوهشگر نمی‌شود؛ و دوم اما، هیچ پژوهشگری و نیز هیچ‌کسی که خیال پژوهشگر شدن در سر داشته باشد، از کتاب روش تحقیق بی‌نیاز نیست.

روش‌های تحقیق در زبان‌شناسی کتابی است راهنما شامل تقریباً تمامی مفاهیم کلیدی، اصول بنیادین و روش‌های متداول در پژوهش‌های زبان‌شناختی. هم از این روست که کتاب می‌تواند منبع جامعی باشد برای پژوهشگرانی که به دنبال مقدمات زبان‌شناسی و مباحث نظری و عملی در این حوزه هستند. کتاب دربردارنده‌ی موضوعاتی همچون طرح پرسش‌های تحقیق، آمیختن روش‌های کمی و کیفی، طراحی تحقیق کمی (از جمله پرسش‌نامه، آزمون کای‌دو، و آزمون تی)، تحلیل

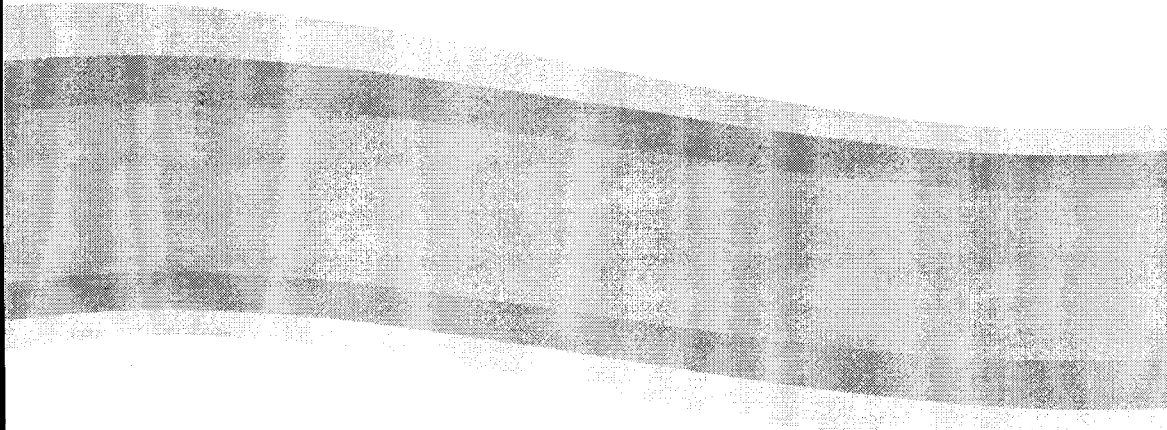
پیکره‌ای، طراحی تحقیق کیفی (تحلیل انتقادی گفتمان، قوم‌نگاری مردم‌شناختی، گروه‌های مصاحبه و کانون، تحلیل‌های چندوجهی و روایت‌پژوهشی است. هر فصل با ارائه‌ی تصویری کلی از مفاهیم کلیدی آغاز می‌شود و در ادامه مجموعه‌مثال‌های متنوعی از پژوهش‌های اخیر آن حوزه معرفی می‌شود. پایان‌بندی هر فصل پیشنهاداتی است برای مطالعه‌ی بیش‌تر در آن حوزه.

یکی از ویژگی‌های برجسته‌ی این کتاب پایبندی نویسندگان فصل‌های مختلف کتاب است به پیروی از الگویی که احتمالاً لیتوسلیتی در اختیارشان قرار داده و به همین دلیل علی‌رغم نویسندگان متفاوت، کتاب از نثر و ساختاری تقریباً هم‌سان برخوردار است. نویسنده‌ی کتاب لیا لیتوسلیتی، خود استاد زبان‌شناسی دانشگاه سیتی در لندن، نویسنده‌ی دو کتاب استفاده از گروه‌های کانون در تحقیق (۲۰۰۳) و جنسیت و زبان در نظریه و عمل (۲۰۰۶) است. همکاران او در این کتاب استادانی از دانشگاه‌های غرب انگلستان، لَنکَسْتِر، آستن، لندن، برمنگهام، ناتینگهام، کوئین مری و راسکین (کمبریج) هستند.

ترجمه‌ی حاضر با همکاری دوست اندیشمندم آقای محمود رافع صورت گرفته که به دلیل ملاحظات مربوط به انتشار کتاب‌های دانشگاهی، ناگزیر شدم از حذف نام ایشان بر روی جلد کتاب. قدردانِ همراهی صمیمانه‌ی او هستم. زحمت ویرایش علمی و ادبی کتاب را نیز دکتر حسین صافی پیرلوجه به جان خریدند و مرا وام‌دار خود کردند. دوست تازه‌یافته‌ام شیما فکار، افزون بر صفحه‌آرایی کتاب، نمونه‌خوانی آن را نیز از سر صبر و حوصله به سرانجام رساندش. باقی همه کاستی است که از آن من است و مشتاقانه منتظر نقدهای خوانندگان فرهیخته‌ام هستم.

مقدمه
ليا ليتوسلتي

مقدمه

لیا لیتوسلیتی^۱

«هر مسئله، هر چقدر هم که پیچیده باشد، وقتی نگاه درستی به آن داشته باشید، دیگر پیچیده‌تر از آنی که هست نخواهد شد». این نقل قول از نویسندگان و دانشمندان، پاول آلدسون، دقیقاً با کتابی که موضوعش روش‌های تحقیق باشد تناسب دارد. با این حال، هدف من از تالیف این کتاب خاص، تبیین برخی از پیچیدگی‌های تحقیق در زبان‌شناسی به زبانی ساده و قابل فهم است.

ده فصل این کتاب، خواننده را در درک مسائل کلیدی، اصول، و مفاهیم بنیادین روش‌های تحقیق در زبان‌شناسی راهنمایی خواهند کرد. ایده‌هایی که نویسندگان فصول مختلف کتاب ارائه می‌کنند، مفاهیم جدید و روزآمدی است که در مقالات و کتاب‌های موجود در ادبیات این حوزه منتشر می‌شوند و از این حیث، این مجموعه، منبعی است دست اول و به‌روز، هم برای محققان و هم برای دانشجویان زبان‌شناسی. از یک سو، دانشجویان تازه‌کار، سبک این کتاب را در توضیح شفاف مفاهیم کلیدی به همراه مثال‌های فراوان بسیار مفید خواهند یافت و با خواندن این کتاب، رابطه‌ی بین نظریه و عمل در روش تحقیق را در خواهند یافت؛ و از سوی دیگر، محققان و مدرسان کارکشته و باتجربه‌ی زبان‌شناسی، از بحث‌های انتقادی کتاب (به‌ویژه در فصول پایانی) سود خواهند جست. امیدواریم هر دو نوع خواننده‌ی مذکور، این کتاب را منبعی مفید برای نظارت و هدایت طرح‌ها و رساله‌های تحقیقی خود ببینند.

این کتاب، تماماً به بررسی مراحل مختلف طرح‌های پژوهشی، روش‌های گردآوری داده‌ها و تحلیل داده‌ها در زبان‌شناسی نمی‌پردازد. دلیل این امر، نه تنها آن است که فصول مختلف کتاب هم برای محققان باتجربه و هم محققان تازه‌کار تدوین شده است، بلکه افزون بر آن، به این دلیل نیز هست که در زمینه موضوعات مذکور، کتاب‌ها و منابع بسیار خوبی وجود دارد و بحث درباره این موضوعات، تکرار مکررات خواهد بود. با این وجود، بر خواننده آشکار است که گردآوری و تحلیل داده‌ها، گام‌هایی اساسی در هر روش تحقیق هستند و بنابراین، ما نیز در تک تک فصل‌های این کتاب (بالاخص در فصول اولیه‌ی کتاب)، اهمیت گردآوری و تحلیل داده‌ها را بدیهی انگاشته‌ایم. پس این کتاب را باید در کنار منابع دیگری که مکمل کتاب هستند مطالعه کرد. مهم‌ترین این منابع عبارت‌اند از راهنماهای جامع طرح‌های پژوهشی (مانند کتاب «طرح‌های پژوهشی در زبان‌شناسی» تألیف رای

1. Lia Litosseliti

و بلومر^۱ (۲۰۰۶)؛ مقدمات روش تحقیق در زبان‌شناسی (مانند «روش‌های تحقیق در زبان‌شناسی کاربردی» اثر دورنی^۲ ۲۰۰۷)؛ و کتاب‌های درسی مربوط به روش تحقیق در آموزش زبان. این کتاب در سه بخش تدوین شده است:

• مسائل

• روش‌های تحقیق کمی^۳ و مبتنی بر پیکره‌ی داده‌ها

• روش‌های تحقیق کیفی^۴

این تقسیم‌بندی صرفاً جهت سادگی ارجاع به مطالب صورت گرفته است. خواننده در خلال مطالعه‌ی کتاب درخواهد یافت که نه تنها برخی از روش‌ها را نمی‌توان به سادگی ذیل روش‌های کمی یا کیفی قرار داد، بلکه دلایل کافی نیز وجود دارد که گنجاندن روش‌های مذکور در ذیل هر طبقه را رد می‌کند (و البته این موضوعی است که محققان و صاحب‌نظران فراوانی به بحث درباره‌ی آن پرداخته‌اند و مناقشات جاری در این زمینه، هنوز ادامه دارد). اکثر فصل‌هایی که در این کتاب ذیل روش‌های کیفی قرار گرفته‌اند، بیانگر روش‌هایی هستند که هم‌اکنون در حوزه‌ی زبان‌شناسی، رواج فراوان دارند. با این وصف، من نیز هم‌رأی با صاحب‌نظران جامعه‌شناسی زبان، قویاً بر این نکته پای می‌فشارم که کیفی بودن روش تحقیق، به معنای «نو» و «بهتر» بودن این نوع تحقیق نیست و برعکس، کمی بودن روش تحقیق، به معنای «کهنه» و «خام» بودن تحقیق نخواهد بود (کوپلند و جاوورسکی^۵، ۲۰۰۹: ۱۹).

هر فصل این کتاب، با خلاصه‌ای از موضوعات آن فصل آغاز می‌شود و سپس موارد زیر، دنبال خواهد شد:

• معرفی مفاهیم بنیادین و مسائل کلیدی؛

• ارائه‌ی مثال‌های روش‌نگر و گویا که از تحقیقات جدید زبان‌شناختی استخراج شده‌اند؛

• تبیین نقشی که روش مورد بحث در حوزه‌ی زبان‌شناسی دارد؛ و در صورت نیاز، بررسی امکان

تلفیق آن روش تحقیق با روش‌های دیگر؛ و

• ارائه‌ی پیشنهاداتی برای مطالعه‌ی بیشتر در آن حوزه‌ی خاص.

روش‌های تحقیق، پیوندی لاینفک با پرسش‌های تحقیق و با فضای کلی پژوهشی دارند که قرار است از آن روش استفاده کند. از این‌رو، دو فصل اول کتاب (بخش یکم) به بررسی اصول بنیادینی می‌پردازد که در پس سؤالات تحقیق و مفروضات رایج در مورد روش‌های تحقیق کمی و کیفی جا

1. A. Wray & A. Bloomer

2. Z. Dornyei

3. Quantitative

4. Qualitative

5. N. Coupland & A. Jaworski

دارند. این دو فصل، به ویژه برای محققان تازه کار جالب و مفید خواهد بود؛ در عین حال، این فصول اولیه برای محققان کهنه کار نیز مفید خواهد بود زیرا این دسته از محققان همیشه در معرض این خطر قرار دارند که نگاهشان به پرسش‌های تحقیق و روش‌های تحقیق، خشک و جزمی شود.

فصل ۱ که به قلم چین ساندلرند^۱ نوشته شده، نگاهی به پرسش‌های تحقیق خواهد افکند: چرا به پرسش‌های تحقیق نیاز داریم؟ پرسش‌های تحقیق از کجا می‌آیند؟ چگونه می‌توان پرسش‌های تحقیق را طبقه‌بندی و عملیاتی کرد؟ و پرسش‌های تحقیق، چه پیامدهایی برای داده‌ها و تحلیل‌های زبان‌شناختی خواهند داشت؟ این فصل، مثال‌های فراوانی را درباره‌ی انواع طبقه‌بندی پرسش‌های تحقیق ارائه می‌کند که این مثال‌ها از مطالعات اخیر در زمینه‌ی جامعه‌شناسی زبان استخراج شده‌اند.

فصل ۲، به قلم جو آنگوری^۲ به بررسی انتقادی ترکیب یا آمیزش روش‌های کیفی و کمی در تحقیقات زبان‌شناسی می‌پردازد. در این فصل، روش‌های سه‌ضلعی و آمیخته^۳ مورد بررسی قرار خواهند گرفت. نویسنده در این فصل با توسل به گفتمان محیط کار^۴، برخی از مزایا و نواقص کلان‌انگاره‌های ترکیبی^۵ را تبیین خواهد کرد.

سه فصل بعدی (بخش دوم) به روش‌های تحقیق کمی و مبتنی بر پیکره‌ی داده‌ها^۶ در زبان‌شناسی می‌پردازد. هدف این فصل‌ها، بررسی دقیق طرح‌های تحقیقات کمی و پیکره‌محور است و در این راه، بر مراحل عملی مورد نیاز محققان برای درک و اجرای این طرح‌های تحقیقی، تأکید ویژه خواهد شد. این هر سه فصل، دیدگاه نسبتاً جامعی نسبت به مفروضات^۷ رایج در مناقشات مربوط به روش‌های کیفی و کمی در اختیار خواننده قرار می‌گذارند.

فصل ۳ به قلم سباستین رازینگر^۸ رایج‌ترین اصول حاکم بر تحقیقات کمی (اعم از صورت‌بندی فرضیه، کمیّت‌پذیری^۹ داده‌ها، و اعتبار^{۱۰} و پایایی^{۱۱} داده‌ها) و پرکاربردترین طرح‌های کمی مورد استفاده در تحقیقات زبان‌شناختی را معرفی می‌کند. این فصل سپس به بررسی پرسش‌نامه‌ها در تحقیقات کمی پرداخته و ایده‌های عملی فراوانی را در مورد نحوه طراحی، عبارت‌بندی، و

1. Jane Sunderland
3. Triangulation and mixed methods
5. Combining paradigms
7. Assumptions
9. Quantifiability
11. Reliability

2. Jo Angouri
4. Workplace discourse
6. Quantitative and corpus research methods
8. Sebastian M. Rasinger
10. Validity

رمزگذاری پرسش‌نامه‌ها پیشنهاد می‌دهد.

فصل ۴، به قلم اریز لیوون^۲، مکمل فصل قبلی است زیرا توجه خود را معطوف به جزئیات تحلیل کمی زبان نموده و به طور خاص، به این موضوع می‌پردازد که چگونه می‌توان فرضیه‌هایی برای این‌گونه تحلیل‌ها مطرح کرد و اعتبار آن‌ها را سنجید. این فصل سپس به بررسی دو نوع آزمون آماری رایج در زبان‌شناسی می‌پردازد: آزمون آماری کای دو^۳ و آزمون تی^۴. در پایان، نویسنده نحوه‌ی تفسیر نتایج کمی، و امکان ترکیب روش‌های کمی و کیفی در تحقیقات زبان‌شناسی را مورد بحث قرار می‌دهد.

در فصل ۵، پاول پیکر^۵، زبان‌شناسی پیکره‌محور^۶ را معرفی می‌نماید. در این فصل موضوعاتی مانند اصول نظری مربوط به تکنیک‌های زبان‌شناسی پیکره‌محور، ساخت و تفسیر یک پیکره، انواع پیکره‌های زبانی، و انواع مختلف پرسش‌های مطرح در زبان‌شناسی پیکره‌محور مورد بحث قرار می‌گیرد. بعلاوه، نمونه‌هایی از کاربرد پیکره‌های زبانی نیز ارائه خواهد شد که به‌طور عمده از مطالعات پیشین در حوزه‌های سبک‌شناسی^۷، تحلیل گفتمان^۸، زبان‌شناسی قضایی^۹، و آموزش زبان استخراج شده‌اند. در پایان این فصل، با ارائه‌ی نمونه‌هایی از بسامد واژگان، کلیدواژه‌ها، هم‌آیندها و اعلام^{۱۰}، شیوه‌ی تحلیل پیکره را نشان خواهیم داد.

پنج فصل بعدی (بخش سوم) پیرامون روش‌های کیفی در زبان‌شناسی است که مجموعه‌ای از اصلی‌ترین روش‌های رایج را در بر می‌گیرد. این روش‌ها عبارت‌اند از رویکردهای تحلیل گفتمانی، قوم‌نگاری زبانی^{۱۱}، مصاحبه‌ها و گروه‌های کانونی^{۱۲}، تحلیل چندوجهی^{۱۳}، و تحلیل روایت^{۱۴}. اگرچه شاید به نظر برسد که برخی از روش‌های مذکور، رویکردهایی عام به زبان‌اند و برخی نیز روش‌های خاص جمع‌آوری داده‌ها، اما در عمل، بین هر دو مورد هم‌پوشانی‌هایی وجود دارد که میزان این هم‌پوشانی‌ها به نوع تحقیق بستگی خواهد داشت. هر پنج فصل بخش سوم، نگاهی انتقادی به موضوع خود دارند و در کنار معرفی روش‌های مرسوم، پیشنهادهای نیز در زمینه‌ی روش‌های نوظهور ارائه خواهند کرد. بعلاوه، تمام فصل‌های این بخش از کتاب، کمابیش به مناقشات جاری در زمینه‌ی

1. Questionnaire coding

3. Chi-square test

5. Paul Baker

7. Stylistics

9. Forensic linguistics

11. linguistic ethnography

13. Multimodal analysis

2. ErezLevon

4. t-test

6. Corpus linguistics

8. Discourse analysis

10. Concordances

12. Focus groups

14. Narrative analysis

رابطه‌ی بین سطح خرد و کلان در پژوهش‌های زبانی پرداخته‌اند.

فصل ۶ به قلم جودیت باکستر^۱، چهار رویکرد تحلیل گفتمانی به متن را مرور نموده در مورد ارزش تحقیقات اخیر در حوزه زبان‌شناسی بحث خواهد کرد. این چهار رویکرد عبارت‌اند از: تحلیل مکالمه^۲، تحلیل گفتمان، تحلیل انتقادی گفتمان^۳، و تحلیل گفتمان پساساختارگرایانه‌ی فمینیستی^۴. خواننده در این فصل با پیشینه، اصول بنیادی، ویژگی‌ها، و نقش هر یک از این رویکردها آشنا خواهد شد. بعلاوه در همین فصل، رابطه‌ی بین سطوح خرد و کلان تحلیل^۵، و شیوه‌ی پرداختن به این رابطه در هر یک از رویکردهای مذکور مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فصل ۷ به قلم آنجلا گریس^۶، به توصیف قوم‌نگاری زبان‌شناختی و شیوه‌های تحقیق و تحلیل آن در مطالعات زبان می‌پردازد. در این فصل، موضوعاتی مانند ماهیت بینارشته‌ای قوم‌نگاری زبان‌شناختی و تنوع نظری آن، مزایای حاصل از ترکیب انواع مختلف داده‌ها، و نقش یادداشت‌برداری‌های میدانی^۷ و قوم‌نگاری گروهی^۸ در رویکردهای قوم‌نگاشتی-زبان‌شناختی^۹ مطرح خواهد شد. به‌علاوه در این فصل نشان خواهیم داد که چگونه می‌توان برای تولید داده‌های غنی‌تر، روش قوم‌نگاری زبان‌شناختی را با سایر روش‌ها تلفیق نمود.

در فصل ۸، نایجل ادلی^{۱۰} و لیا لیتوسلیتی به بررسی انتقادی استفاده از مصاحبه و گروه‌های کانونی در تحقیقات زبان‌شناسی و علوم اجتماعی خواهند پرداخت. مؤلفان در ابتدا نقدهایی را که متوجه این روش‌هاست برشمرده و سپس استدلال کرده‌اند که استفاده از مصاحبه و گروه‌های کانونی به عنوان ابزاری برای رسیدن به دیدگاه‌های «حقیقی» یا «واقعی» مردم، خالی از اشکال نیست. مؤلفان در این فصل بر نقش مصاحبه و گروه‌های کانونی به عنوان رویدادهایی مشارکتی یا تعاملی^{۱۱} تأکید می‌کنند و آن‌ها را نه ابزار تحقیق، بلکه رویدادهای بافت‌ویژه^{۱۲} می‌دانند. به اعتقاد آن‌ها، این رویدادها همان قدر که توسط مصاحبه‌شوندگان شکل می‌گیرد، به همان میزان نیز مصاحبه‌کنندگان در شکل‌گیری‌شان نقش دارند. این فصل با بررسی انتقادی نقاط قوت و ضعف روش‌های مذکور پایان می‌یابد.

1. Judith Baxter
3. *Critical Discourse Analysis (CDA)*
5. *Micro and macro levels of analysis*
7. *Field notes*
9. *Linguistic ethnographic accounts*
11. *Collaborative or interactional events*

2. *Conversation analysis*,
4. *Feminist post-structuralist discourse analysis*
6. Angela Creese
8. *Team ethnography*
10. Nigel Edley
12. *Context-specific*

در فصل ۹، جف بی‌زیمیر^۱ و کری جوئیت^۲ به بررسی تحلیل چندوجهی و ارتباطش با مطالعات زبان و جامعه می‌پردازند. این فصل در پی آن است تا پیامدهای نظری و روش‌شناختی وجوه^۳ مختلفی را بررسی کند که مردم از آن‌ها برای مضمون‌پردازی در زبان خود استفاده می‌کنند (مانند استفاده از گفتار، نوشتار، حرکات بدن، حالت نگاه، تصاویر، و مانند این‌ها). نویسندگان این فصل ابتدا نقش چندوجهیت^۴ در تحقیقات جامعه‌شناسی زبان را بررسی می‌کنند و سپس از رویکرد جامعه‌شناختی - نشانه‌شناختی^۵ به مطالعه‌ی چندوجهیت می‌پردازند و این رویکرد را با توسل به مثال‌هایی که از تعاملات محیط درس^۶ و متون آموزشی استخراج کرده‌اند تبیین می‌نمایند. این فصل با بحثی در مورد توانایی‌های بالقوه و محدودیت‌های تحلیل چندوجهی پایان می‌یابد.

سرانجام در فصل ۱۰، خولیو خیمینس^۷ عناصر کلیدی رویکردهای سنتی و جدید جامعه‌شناسی زبان در تحلیل روایت‌ها را معرفی می‌کند. او ابتدا در بررسی رویکردهای سنتی، با ارائه مثال‌هایی از روایت‌های مختلف، ویژگی‌های تحلیل‌های مؤلفه‌ای^۸ و تحلیل‌های نقشی^۹ را مورد بحث قرار داده و سپس در مبحث رویکردهای جدید، روش شبکه‌های روایی^{۱۰} را ارائه می‌کند که متعلق به خود نویسنده است. او در این بحث، خاستگاه و اصول نظری، و روال گام‌به‌گام طراحی و تحلیل شبکه‌های روایی را تشریح می‌کند.

مایلم در همین‌جا از نویسندگان فصل‌های مختلف این کتاب تشکر کنم که در جریان مراحل مختلف نگارش، بازبینی و ویراستاری کتاب، نظارت بسیار سودمند و سازنده‌ی خود را از من دریغ نکردند. از صمیم قلب امیدوارم این کتاب بتواند خوانندگان را به موشکافی در روش‌های مختلف تحقیق، برانگیزد. همچنین امید دارم که کتاب حاضر بتواند آنان را به اندیشیدن در مورد امکانات و شیوه‌های جدید استفاده از این روش‌ها ترغیب کند.

1. Jeff Bezemer

3. *Modes*5. *Social semiotic approach*

7. Julio C. Gimenez

9. *functional analyses*

2. Carey Jewitt

4. *Multimodality*6. *Classroom interaction*8. *Componential*10. *Narrative networks*

بخش یکم

مسائل

خلاصه فصل

در این فصل بیان خواهیم کرد که پرسش‌های تحقیق، اگر به درستی طراحی و بیان شوند، کلید ورود به هر طرح تحقیقاتی تجربی خواهند بود. فصل با این سؤال آغاز می‌شود که چرا به پرسش تحقیق (در تقابل با موضوع تحقیق و فرضیه‌های تحقیق) نیاز داریم و خواهیم دید که پرسش‌های تحقیق از کجا می‌آیند و سپس انواع متفاوت پرسش‌های تحقیق را معرفی خواهیم کرد. بدیهی است که پرسش‌های تحقیق را باید عملیاتی کرد. از این‌رو، در این فصل، به بررسی کاربرد هر یک از انواع پرسش‌های تحقیق در گردآوری و تحلیل داده‌ها خواهیم پرداخت. نکته‌ی دیگری که به همین اندازه اهمیت دارد آن است که باید پرسش‌های تحقیق را به روشنی و بر اساس منشأشان، اصول موضوعه‌شان و نحوه اجرای‌شان مستندسازی کرد؛ و از این‌رو در این فصل نشان خواهیم داد که این مستندسازی را چگونه و کجا می‌توان انجام داد. در سرتاسر این فصل، پرسش‌های تحقیق را از زاویه‌ی دید مطالعات زبان‌شناختی مورد بحث قرار خواهیم داد و در مثال‌هایی که می‌زنیم، بر پژوهش‌های زبان‌شناختی، و به‌ویژه بر داده‌ها و تحلیل داده‌ها تمرکز خواهیم کرد.

[پرسش‌های تحقیق] ابزارهایی هستند که شما را در حوزه‌ی تحقیقاتی مورد علاقه‌تان به پیش میرانند تا به سرمنزل طرح پژوهشی‌تان برسید؛ از این‌رو، نباید اهمیت پرسش‌های تحقیق را دست‌کم گرفت (میسون، ۲۰۰۲: ۲۰)

۱.۱. چه نیازی به پرسش‌های تحقیق داریم؟

به باور من، پرسش‌های تحقیق، کلید ورود به هر نوع پژوهش تجربی هستند. بدون پرسش‌های تحقیق، بامشکل مواجه خواهید شد؛ حال آن‌که بهره‌مندی از پرسش‌های تحقیق، شما را در تعیین نوع داده‌های مورد نیاز، روش‌های گردآوری داده‌ها و تحلیل داده‌ها هدایت می‌کند. اگر از خود بپرسید «به چه داده‌هایی نیاز دارم؟» جواب این خواهد بود: «داده‌هایی که به بهترین شکل ممکن، شرایطی را مهیا سازند تا پاسخ پرسش(های) تحقیق‌ام را بیابم»؛ و اگر بپرسید «این داده‌ها را چگونه تحلیل کنم؟» جواب این خواهد بود: «به صورتی که امکان ارتباط آن داده‌ها با پرسش‌های تحقیق‌ام را میسر سازد». طرح پرسش‌هایی از این دست بدان خاطر است که هر تحقیق تجربی، طبیعتاً به گونه‌ای طراحی می‌شود تا به بررسی یک یا چند پرسش تحقیق بپردازد و پاسخگویی به آن‌ها گامی در پیشرفت دانش باشد.

در علوم اجتماعی، غالباً از پرسش‌های «صریح»^۱ در تحقیقات عملی استفاده می‌شود. اگر قصد انجام تحقیقی عملی را دارید ابتدا از خود بپرسید «می‌خواهم با انجام این تحقیق، چه چیزی را دریابم؟» اگر بتوانید به این پرسش پاسخ دهید آنگاه می‌توان گفت شالوده‌ی یک «پرسش تحقیق» را در اختیار دارید. بسیاری از ما طرح پژوهشی‌مان را به‌طور کلی با ایده‌ها، و به‌طور خاص با پرسش‌های تحقیقی آغاز می‌کنیم که از صورت‌بندی کلی‌ای برخوردارند. یا برعکس، ممکن است پرسش‌های تحقیق‌مان به صورت دقیق صورت‌بندی شده باشند اما خودمان دریابیم که نادرست هستند (یعنی دریابیم که این پرسش‌ها قابل تحقیق نیستند یا به هر دلیل دیگری، نامناسب‌اند). هنگام شروع طرح تحقیق، احتمالاً نباید مشکل چندانی وجود داشته باشد زیرا پرسش تحقیق نباید شما را محدود کند. بلکه برعکس، می‌توان پرسش تحقیق را راهنمای اولیه‌ای در نظر گرفت که مثل قطب‌نما، مدام عقربه‌اش تغییر مسیر می‌دهد. وانگهی هر چه به مسیر خود ادامه دهید، ممکن است به موضوعاتی برخوردید که اگرچه جذاب و حتماً مرتبط هستند، اما شما را به یافتن پاسخ پرسش‌های تحقیق‌تان رهنمون نمی‌شوند؛ یعنی پاسخ پرسش‌هایی هستند که شما در تحقیق‌تان آن‌ها را مطرح نکرده‌اید. اگر پرسش‌های‌تان نیاز به داده‌های جدید نداشته باشند، احتمالاً باید به گزینه‌ی افزودن پرسشی جدید بیندیشید. با وجود این، بعضی اوقات پرسش‌های تحقیق‌تان باید تثبیت شوند (اگرچه امکان دقیق‌تر کردن واژه‌بندی پرسش‌های تحقیق تا انتهای طرح تحقیقاتی وجود دارد).

ممکن است شما به اصطلاح «فرضیه»، بیش از «پرسش تحقیق» عادت داشته باشید؛ فرضیه‌ها،

بیش‌تر ویژگی علوم طبیعی هستند تا علوم اجتماعی. علی‌رغم اینکه فرضیه‌ها و پرسش‌های تحقیق به یکدیگر مرتبط‌اند، اما فرضیه‌ها دقیق‌تر از پرسش‌های تحقیق‌اند. فرضیه‌ها معمولاً به صورت یک گزاره بیان می‌شوند که در طول پژوهش عملی باید تأیید یا رد شوند. به‌عنوان نمونه می‌توان به این فرضیه‌ها اشاره کرد: «در ارتباط با استفاده‌ی دانش‌آموزان از کتابخانه‌های مدارس، پسران سال ششم مدارس ابتدایی انگلستان (الف) آثار غیرداستانی را بیش از آثار داستانی امانت می‌گیرند؛ و (ب) میزان امانت گرفتن آثار غیرداستانی در میان پسران بیش از دختران است». همچنین فرضیه‌ها بیش‌تر مختص تحقیقات کمی هستند تا کیفی (نک. فصل ۳). بنابراین، پرسش‌های تحقیق، ویژگی پژوهش‌های کیفی هستند و می‌توانند (در مقایسه با فرضیه‌ها) هم گسترده‌تر و هم اکتشافی‌تر باشند؛ مثلاً «عملکرد دختران و پسران سال ششم ابتدایی انگلستان در ارتباط با امانت گرفتن آثار داستانی و غیرداستانی چگونه است؟»

طرح‌ریزی مجموعه‌ی پرسش‌های تحقیق باید به گونه‌ای باشد تا زمینه‌ساز شناسایی و بررسی موضوعات دیگری شود که تنها با انجام آن تحقیق مشخص می‌شود (یعنی زمینه‌ساز شناسایی موضوعاتی شوند که در فرضیه‌ی تحقیق گنجانده نشده‌اند). جنیفر میسون^۱ (۲۰۰۲: ۱۹) در فهرست بازبینی سؤالات تحقیق خود این موارد را مطرح می‌کند: «آیا پرسش‌هایم آن قدر باز هستند که امکان طرح پرسش اکتشافی^۲ مورد نیازم را فراهم کنند؟ آیا به من اجازه می‌دهند تا در مرحله‌ی بعد، و در پرتو تحلیل داده‌هایم، چنانچه تمایل داشته باشم، پرسش‌های بیش‌تری را مطرح کنم؟» (همچنین نک. آندروز^۳، ۲۰۰۳). البته مجموعه‌ی پرسش‌های تحقیق نباید خیلی عام، مبهم یا چندبعدی باشد. در ادامه نشان خواهیم داد که چگونه می‌توان با استفاد از «انواع»^۴، «توالی‌ها»^۵، «ترکیب‌ها»^۶ و «سلسله‌مراتب‌ها»^۷ی مختلف از بروز چنین مشکلاتی اجتناب کرد.

۲.۱. پرسش‌های تحقیق از کجا می‌آیند؟

پاسخ کلی مسئله‌ی بالا این است: از «ادبیات تحقیق». در فرایند مرور و نگارش ادبیات تحقیق،

1. Jennifer Mason
3. R. Andrews
5. Sequences
7. Hierarchies

2. Exploratory
4. Types
6. Combinations

• ممکن است با پیشنهاد یک پرسش تحقیق (بدون پاسخ) مواجه شوید؛ با وجود این، در واقع باید مطمئن شوید که پرسش مورد نظر به‌عنوان یک پرسش تحقیق، هم ارزش مطالعه را داشته باشد (آیا این پرسش، جذاب و بکر هست؟) و هم قابل عملیاتی‌شدن باشد (نک. ادامه بحث)

• احتمال دارد تصمیم‌گیری دیگری را مجدداً انجام دهید، شاید بخواهید آن را زیر سؤال ببرید، یا آن را در زمینه‌ی بسیار جالب‌تری انجام دهید و یا از شیوه‌های تحلیلی متفاوتی در ارتباط با همان داده‌ها استفاده کنید

• احتمال دارد به «موقعیت مناسبی» در ادبیات تحقیق برخورد کنید؛ یعنی با مسئله‌ای برخورد کنید که به موضوع تحقیق شما مربوط می‌شود ولی بخشی از آن پیش‌تر مطرح نشده است. اندروز (۲۰۰۳: ۷۱-۸۱) اشاره می‌کند که مزایای رسیدن به پرسش‌های تحقیق از راه مرور ادبیات تحقیق، آن است که در این صورت، «پرسش‌های تحقیق‌مان (با این پیش‌فرض که ادبیات تحقیق، ادبیات غنی و خوبی است) بتوانند به‌خوبی بر پایه‌ی پژوهش‌های موجود استوار شوند؛ و (مجدداً) با این فرض که سایر بخش‌های رساله‌ی تحقیقی‌مان، در مسیر پرسش‌های تحقیق به پیش روند) انسجامی منطقی بین بخش مرور ادبیات تحقیق و سایر بخش‌های رساله‌مان ایجاد شود».

پاسخ کلی دیگری که می‌توان به سؤال عنوان این بخش داد آن است که پرسش‌های تحقیق، می‌توانند «از پیش موجود» باشند (که در این صورت، باید به سراغ مرور ادبیات تحقیق رفت). به‌عنوان نمونه:

• ممکن است رویداد سیاسی، اجتماعی یا طبیعی غیرقابل پیش‌بینی و جدیدی را شناسایی کرده باشید که بر درک ما از یک پدیده‌ی اجتماعی خاص پرتو می‌افکند؛ مثلاً دریابید که طوفان کاترینا در ایالات متحده‌ی آمریکا، یا سیل‌های تابستان ۲۰۰۷ در انگلستان زمینه‌ساز مطالعاتی در جامعه‌شناسی زبان/قوم‌نگاری پیرامون مفهوم «اجتماع عملگرا»^۱ شده است؛ یا انتخابات ریاست جمهوری آمریکا در سال ۲۰۰۸ حوزه‌ی مطالعاتی «بیان سیاسی مدرن»^۲ را شکل داده است.

• ممکن است یک پدیده یا پیشرفت زبان‌شناختی خاص را جالب یافته باشید (مثلاً، ممکن است کاربرد عبارت «دلیل ... چیست؟» برای سؤال پرسیدن درباره‌ی چیزی نامتعارف، نظرتان را جلب کرده باشد؛ نمونه‌ی نسبتاً جدید دیگر در همین راستا، وبلاگ‌ها هستند که امکانات رسانه‌ای

خاص و شیوه‌ی تازه‌ای از ارتباط را نشان می‌دهند).

سومین منبع احتمالی پرسش تحقیق، که جای بحث زیادی نیز دارد، از دل یافته‌های خود شما بیرون می‌آید. داده‌های شما می‌تواند پاسخ‌هایی برای پرسش‌هایی پیشنهاد کند که شما در تحقیق‌تان آن‌ها را مطرح نکرده‌اید؛ حال که در جریان تحلیل داده‌ها به چنین پرسش‌هایی رسیده‌اید، می‌توانید آن‌ها را به پرسش‌های قبلی تحقیق اضافه کنید، به شرط آن‌که افزودن این پرسش‌های تازه، موجب تضعیف یا بی‌اعتبار شدن تحقیق نشود، و باری اضافه بر طرح تحقیقی‌تان تحمیل نکند. در واقع اگر بتوان این پرسش‌های تازه را بدون نیاز به تغییر طرح پژوهش، به پرسش‌های قبلی افزود، دلیلی ندارد که چنین کاری را نکنیم زیرا چنین پرسش‌هایی نهایتاً با «روند» طرح پژوهشی‌تان در هم خواهند آمیخت.

همچنین می‌توان گفت که برخی از داده‌ها را می‌توان «فرضیه‌ساز»^۱، و برخی را نیز «فرضیه‌آزما»^۲ در نظر آورد (تمایزی که در سال ۱۹۸۳ توسط آلرایت^۳ مطرح شد و به موجب آن، «پرسش تحقیق» می‌تواند جایگزین «فرضیه» شود؛ نیز نک. سلمانی ندوشن^۴). به‌عنوان مثال، مطالعه‌ی دفتر خاطرات می‌تواند فرضیه‌ساز باشد (گروهی از دانش‌آموزان را مجسم کنید که تجربیات خود از مواجهه با یک زبان جدید را ثبت می‌کنند) چرا که سرگذشت‌های مستند می‌توانند الهام‌بخش سؤالات تحقیقی باشند (مثلاً «عامل احتمالی اضطراب در میان نوآموزان یک زبان خارجی چیست؟»؛ نک. شومان و شومان^۵، ۱۹۷۷). این پرسش‌های تحقیق را می‌توان به محک آزمون گذاشت، یا دست‌کم، به صورت تجربی مورد بررسی قرار داد (به‌عنوان نمونه، «آیا خواندن یا شنیدن واژه‌های زبان جدید، باعث افزایش اضطراب نوآموزان زبان خارجی می‌شود؟»).

۳.۱. پرسش‌های تحقیق، عنوان‌ها و معماها

اگر از پژوهشگران مبتدی بپرسید که (مثلاً در طرح تحقیقاتی یا پروپوزال دوره‌ی دکترای تخصصی) پرسش تحقیق‌شان چیست، در کمال تعجب درمی‌یابید که بیشتر آن‌ها یک «عنوان» را معرفی می‌کنند. در زمینه‌ی آموزش زبان، این عنوان می‌تواند مثلاً «دیدگاه‌های معلم» یا به‌طور دقیق‌تر، «دیدگاه‌های

1. Hypothesis-generating

2. Hypothesis-testing

3. R. L. Allwright

4. M. A. Salmani-Nodoushan

5. F.E. Schumann & J. H. Schumann

آموزگاران مدارس ابتدایی انگلستان درباره‌ی آموزش و یادگیری زبان خارجی» و یا «آزمودن زبان» و به‌طور خاص «آزمودن کاربرد زبان خارجی در موقعیت‌های ارتباطی واقعی» باشد. با وجود این، پرسش تحقیق، یک «پرسش» است و آرایش واژگانی آن باید به صورت یک جمله‌ی پرسشی باشد (بنگرید به ادامه بحث). پرسش تحقیق اگرچه از یک عنوان شروع می‌شود، اما «عنوان» نیست.

از طرف دیگر، ممکن است بعضی‌ها «معمایی روشنفکرانه»^۱ را به‌عنوان پایه‌ی تحقیق‌شان در نظر بگیرند، و مثلاً در بیان پرسش تحقیق‌شان بگویند که «چرا معلمان زبان، تمایل دارند دختران را زبان‌آموزان بالقوه بهتری نسبت به پسران تلقی کنند؟» (برای اطلاعات بیشتر درباره‌ی معماهای روشنفکرانه بنگرید به آلرایت، ۲۰۰۳؛ میسون، ۲۰۰۲). در اینجا احتمال دارد شما از تجربیات شخصی خود یا از شَم (آگاه) تان کمک بگیرید. مثلاً به‌عنوان یک معلم ممکن است احساس کنید که تمرینات یک کتاب درسی خاص، تقریباً همیشه برای دانش‌آموزان مناسب‌تر از تمرینات کتاب درسی دیگر است، و کنجکاو شوید چرایی این مسأله را بیابید (دیک آلرایت چنین مسأله‌هایی را تحت عنوان «فعالیت‌های اکتشافی» تعریف کرده است^۲). پاسخ به این نوع خاص از تحقیق، می‌تواند کاربردهای فراوانی در تدوین متون کلاسی فراتر از موقعیت‌های آموزشی معین داشته باشد.

هم‌عنوان‌ها و هم‌معماها باید به پرسش‌های تحقیق‌پذیر برگردانده شوند. به بیان دقیق‌تر، باید آن‌ها را در قالب یک جمله‌ی رسمی دقیق بازگو کرد تا صحت، تناسب و واژه‌بندی پرسشی خلاق را در خود داشته باشد. اما پیش از پرداختن به واژه‌بندی، باید به «انواع» پرسش‌های تحقیق اشاره کنیم.

۴.۱. انواع پرسش‌های تحقیق

اجازه بدهید برای تبیین برخی از انواع پرسش‌های تحقیق، به موضوع «دیدگاه‌های معلمان مدارس ابتدایی انگلستان درباره‌ی آموزش و یادگیری زبان خارجی» بپردازیم. در ارتباط با موضوع مورد نظر، پرسش‌(های) تحقیق شما می‌تواند یک (یا چند مورد) از سؤالات زیر باشد:

- آیا معلمان فرانسوی‌ای که در مدارس ابتدایی انگلستان کار می‌کنند با آموزش زبان فرانسه به کودکان پایه‌ی ششم ابتدایی موافق‌اند؟
- معلمان فرانسوی شاغل در مدارس ابتدایی انگلستان، برای گنجاندن آموزش زبان فرانسه در

1. Intellectual puzzle

2. <http://www.prodait.org/approaches/exploratory/>

برنامه‌ی درسی کودکان پایه‌ی ششم ابتدایی، چه دلایلی دارند؟

• معلمان فرانسوی شاغل در مدارس ابتدایی انگلستان، برای مخالفت با گنجاندن آموزش زبان فرانسه در برنامه‌ی درسی کودکان پایه‌ی ششم ابتدایی، چه دلایلی دارند؟

• چرا معلمان فرانسوی شاغل در مدارس ابتدایی انگلستان، اعتقاد دارند که شش سالگی، بهترین سن برای یادگیری زبان فرانسه است؟

• معلمان فرانسوی شاغل در مدارس ابتدایی انگلستان، در ارتباط با آموزش زبان فرانسه به کودکان پایه‌ی ششم ابتدایی، چه قدر با هم اختلاف نظر دارند و دامنه‌ی این اختلاف چه قدر است؟

• چرا معلمان فرانسوی شاغل در مدارس ابتدایی انگلستان چنین دیدگاه‌هایی دارند؟

دقت داشته باشید که این پرسش‌های تحقیق، به روش «استفهامی»^۱ صورت‌بندی شده‌اند و در آن‌ها از کلمات «آیا»، «چه»، «چه قدر» و «چرا» استفاده شده است. پرسش‌های دیگر را می‌توان با استفاده از «کی»، «کجا»، «چه کسی» و «تا چه اندازه» ساخت. این کلمات، پرسش‌های تحقیق را به انواع متفاوتی دسته‌بندی می‌کنند. سؤالات مطرح شده با «چگونه»، «کی»، «کجا»، «چه»، «آیا» و «چه قدر» سؤالاتی توصیفی^۲ هستند، در حالیکه پرسش‌های ساخته شده با «چرا»، مشخصاً جزء سؤالات تشریحی^۳ به شمار می‌آیند.

باید دو مسئله را به دقت بررسی کنید؛ نخست، چه چیزی را می‌خواهید پرسید (معمولاً تعداد پرسش‌های تحقیق، بیش از یک پرسش است)، و دیگری، توالی پرسش‌ها: گاه نمی‌توان بدون پاسخ دادن به سؤال قبلی، به سراغ پرسش بعدی رفت. مثلاً در بسیاری از طرح‌های پژوهشی، پرسش اول، توصیفی است (آیا...؟) و پرسش دوم، تشریحی است (چرا...؟). در بخش‌های بعدی، درباره پرسش‌های تشریحی بحث خواهیم کرد.

اغلب محققان تازه کار می‌خواهند پرسشی «ارزشی»^۴ را در تحقیق مطرح کنند و از این رو مثلاً می‌پرسند «بهترین روش تدریس مهارت شنیدن [در بافت الف] چیست؟» یا «آیا باید مانع استفاده معلمان زبان دوم از زبان اول دانش‌آموزان [در بافت الف] شد؟». جدای از مسئله‌ی عملیاتی‌سازی این نوع پرسش‌ها (تک). ادامه بحث)، دشواری پرسش‌هایی از این دست آن است که پرسش‌های ارزشی، معمولاً مستلزم چیزهایی

1. Interrogative
3. Explanatory

2. Descriptive
4. Evaluative question

نظیر «به قول...» یا «اگر بخواهیم به ب برسیم...» یا حتی مستلزم نوع خاصی از «امر مطلوب»^۱ هستند (نک. لیتوسلیتی، ۲۰۰۳). به نظر من، ارزشیابی‌ها از یافته‌های پرسش‌های توصیفی حاصل می‌شوند و بهترین شیوه برای بیان‌شان آن است که در قالب پیشنهادات (کاربردهای تحقیق)، مثلاً در بخش یا فصل نتیجه‌گیری تحقیق مطرح شوند. به‌عنوان مثال، پرسش «بهترین روش برای آموزش مهارت شنیدن [در بافت الف] چیست؟» را نمی‌توان به خودی خود در قالب یک پرسش تحقیق پوشش داد، بلکه باید آن را در قالب بحثی پیرامون یافته‌های پرسش‌های تحقیق مطرح کرد، و این پرسش‌های تحقیق می‌توانند مواردی از این دست باشند: (الف) «[در بافت الف] چه روش‌های متفاوتی برای آموزش مهارت شنیدن مورد استفاده قرار می‌گیرد؟»، (ب) «معلمان و دانش‌آموزان درباره‌ی این روش‌ها چه دیدگاه‌هایی دارند؟»، (ج) «آیا بین روش آموزش و نتایج آزمون‌ها در این زمینه، همبستگی وجود دارد؟». با این حال، پیشنهادهایی که متعاقب یافته‌های بالا ارائه می‌شود نیز باید با احتیاط بیان شود زیرا نباید مسئله‌ی ایجاد علیت^۲ (مثلاً بین استفاده از روشی جدید برای آموزش مهارت شنیدن و نتایج بهبود یافته‌ی آزمون‌های شنیدن) و مسئله‌ی اعتبار آزمون (و در این مورد خاص، روایی آزمون مهارت شنیدن) را نادیده گرفت.

افزون بر طبقه‌بندی پرسش‌های تحقیق در قالب پرسش‌های توصیفی، تشریحی، یا ارزشی، باید در نظر داشت که با توجه به نگاهی که به تحقیق داریم، می‌توانیم تمایزهای دیگری نیز بین انواع پرسش‌های تحقیق قائل شویم و البته باید این تمایزها را به وضوح در رساله یا پایان‌نامه‌ی خود تعریف کنیم. این تمایزها عبارت‌اند از:

اولیه / ثانویه^۳: به زبان ساده، برخی از پرسش‌های تحقیق، از نظر کانون مطالعه، یا صرفاً به دلیل کیفیت و کمیت داده‌های گردآوری، گزینش و استخراج شده برای پاسخگویی به یک پرسش تحقیق خاص، اهمیتی بیش از سایر پرسش‌های تحقیق دارند.

اصلی / کمکی^۴: ممکن است نتوانید پاسخ پرسش اصلی تحقیق را بدون پاسخ دادن به پرسشی که قبلاً به آن پاسخ داده شده است (پرسش کمکی) بیابید. مثلاً پرسش کمکی تحقیق مانند «آیا الف اتفاق می‌افتد...؟» می‌تواند منجر به طرح دو پرسش اصلی دیگر شود: «اگر الف اتفاق افتد، آنگاه چرا باید...؟» و «اگر الف اتفاق نیفتد، آنگاه چرا باید...؟» (نیز نک. اندروز، ۲۰۰۳).

1. Desideratum

2. Problem of establishing causality

3. Primary/secondary

4. Main/contributory

جامع / تابع^۱: دو یا چند پرسش تحقیق را می‌توان به صورت سلسله‌مراتبی، ذیل یک پرسش بالادستی و جامع، گروه‌بندی کرد؛ مثلاً:

پرسش جامع تحقیق: چه تفاوت‌هایی بین روش روزنامه‌ی الف و روزنامه‌ی ب در گزارش کردن فلان رویداد سیاسی وجود دارد؟

پرسش تابع ۱: «کنشگران اجتماعی» در گزارش هر روزنامه، چگونه بازنمایی می‌شوند؟

پرسش تابع ۲: کدام گزارش، از بیش‌ترین میزان ساختارهای فعل مجهول بدون عامل^۲ استفاده می‌کند؟

خود پرسش جامع تحقیق نمی‌تواند عملیاتی شود (نک. ادامه‌ی بحث)، مگر از طریق پرسش‌های تابع‌اش.

تجربی / روش‌شناختی / نظری^۳: اگرچه پرسش‌های تحقیق، معمولاً هدفشان تولید یافته‌های تجربی (مثلاً در مورد بخشی از نظام زبان، یا جنبه‌ی خاصی از کاربرد زبان، و یادگیری و آموزش زبان) است، اما ممکن است محقق، به خود فرایند بررسی (فرایند روش‌شناختی) علاقه‌مند باشد. به‌عنوان نمونه‌ای از سؤالات روش‌شناختی می‌توان به این موارد اشاره کرد: «آیا یادداشت‌برداری میدانی محقق، روش موثری برای بررسی رمزگردانی^۴ در مکالمات کاری کارگران مهاجر در هتل‌ها است؟»؛ یا «اثرگذاری یادداشت‌برداری میدانی مذکور، به چه چیزهایی بستگی دارد؟»، و یا «آیا تحلیل انتقادی گفتمان را می‌توان به شیوه‌ای کارآمد، بر روی گفتار کودکان پیش‌دبستانی اعمال کرد؟». گمان نکنید که تحقیق‌تان حتماً باید یک پرسش روش‌شناختی داشته باشد. با این حال، اگر دارید کاری نوآورانه انجام می‌دهید یا به نفس روش تحقیق علاقه‌مندید، (و مثلاً می‌خواهید دو رویکردی که معمولاً با هم ترکیب نمی‌شوند را ترکیب کنید) پژوهش‌تان می‌تواند دارای ارزشی روش‌گراانه باشد. اگر چنین باشد، کارتان ارزش آن را دارد که این جنبه از روش‌شناسی‌تان را «ارتقا» دهید و آن را در قالب یک پرسش روش‌شناختی مطرح کنید. از سوی دیگر، پرسش نظری، هم اشاره به مفاهیم نظری دارد و هم اشاره به کاربرد آن مفاهیم در تحقیقات تجربی. نمونه‌ای که اندروز (۲۰۰۳: ۲۳) از پرسش‌های نظری تحقیق ارائه می‌کند چنین است: «چارچوب نظری مناسب برای تحلیل و توصیف مهارت نوشتن (به زبان انگلیسی) در کودکان

1. Overarching/subordinate
3. Empirical/methodological/theoretical

2. Agentless passive verb constructions
4. Code-switching

هنگ‌کنگ کدام است؟». البته خود اندروز، برچسب «پرسش نظری» را بر این سؤال نگذاشته است.

محقق‌ساخته / مشارک‌ساخته:^۱ تقریباً تمام پرسش‌های تحقیق، محقق‌ساخته هستند. اما این امر، نقش مشارکین در تحقیق را زیر سؤال میبرد (مگر این که فرض کنیم تحقیق مان‌متن محور است). کامرون^۲ و همکاران (۱۹۹۲) در همین زمینه این سؤال را مطرح می‌کنند که آیا شما تحقیق‌تان را بر روی مشارکین انجام می‌دهید، یا به همراه مشارکین، و یا برای مشارکین؟ در همین راستا، کوهن^۳ و همکارانش (۲۰۰۷: ۸۸) عنوان می‌کنند که محقق نه‌تنها سؤال می‌کند که «پرسش‌های تحقیق، کدام‌اند؟» بلکه باید پرسد که «چه کسی تعیین می‌کند پرسش‌های تحقیق، کدام پرسش‌ها باشند؟» و «آیا مشارکین نیز می‌توانند پرسش‌های خود را به پرسش‌های تحقیق بیفزایند؟». محقق‌ی که سرگرم تحقیق برای نگارش پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد یا رساله‌ی دکتری خود است، ممکن است در مقایسه با محقق‌ی که پژوهانه دریافت می‌کند مجالی برای بررسی چنین مسائلی نداشته باشد. با وجود این، پژوهشگران دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری پاسخگوی هیچ فرد پژوهانه‌بدهی نیستند و این دقیقاً همان زمانی است که آن‌ها می‌توانند این مسئله را بررسی کنند که چگونه می‌توان با مشارکین در تحقیق کار کرد و حتی چگونه می‌توان دغدغه‌های آن مشارکین را در تحقیق، لحاظ کرد.

تجربی / تفکری:^۴ ممکن است نیاز باشد برخی از پرسش‌های تحقیق (مثلاً پرسش‌هایی که با «چرا؟» شروع می‌شوند)، به‌جای تجربی بودن، پرسش‌هایی تفکری باشند و با پاسخ‌هایی که به پرسش‌های تجربی داده می‌شود (و با توسل به دیدگاه‌ها و تخصص‌های خود محقق) بتوان به پاسخ آن‌ها راه یافت. همان‌طور که از مجموعه تمایزهای پیش‌گفته نیز برمی‌آید، پرسش‌های تحقیق شما می‌توانند (و باید) یک کل منسجم را شکل دهند؛ یعنی ارتباطی آشکار و منطقی با یکدیگر داشته باشند. در ایجاد این انسجام منطقی، هم توالی و هم سلسله‌مراتب، نقش مهمی ایفا می‌کنند. آشکارترین نمونه‌ی این انسجام، آن است که اگر دو پرسش تحقیق داریم، پرسش اول، توصیفی و پرسش دوم، تشریحی باشد (مثلاً، پرسش ۱: «چقدر...؟»؛ پرسش ۲: «چرا...؟»). از سوی دیگر، همان‌طور که پیش‌تر هم گفتیم، خود پرسش جامع (پرسش ۱) را نمی‌توان عملیاتی کرد مگر از طریق دو یا چند پرسش تابع (پرسش الف و پرسش ب) رابطه‌ی بین پرسش‌های تحقیق، باید واضح باشد و به خواننده امکان دهد تا به‌سادگی دریابد که تحقیق به دنبال چیست. این نوع سازمان‌دهی برای خود محقق نیز اهمیت زیادی

1. Researcher-generated/participant-generated
3. L. Cohen

2. Cameron
4. Empirical/speculative

دارد. وقتی توانستید این ساختار منسجم را ایجاد کنید، درخواهید یافت که آیا برخی از پرسش‌های تحقیق، اساساً یکسان و شبیه به هم هستند یا نه (و اگر هستند، آن‌ها را با هم ترکیب نمایید)؛ یا بفهمید که مثلاً یک پرسش در حقیقت زیرمجموعه‌ی پرسشی دیگر هست یا نه. اندروز در این باره پیشنهاد سودمندی می‌دهد که بر اساس آن هر یک از پرسش‌های تحقیق را روی برگه‌ی جداگانه‌ای بنویسیم و بعداً اقدام به سازمان‌دهی آن‌ها کنیم:

برگه‌هایی که پرسش‌ها را روی آن‌ها نوشته‌اید آنقدر جابه‌جا کنید تا پرسش‌ها در ارتباط با یکدیگر، معنادار شوند. آیا به نظر تان می‌رسد که یکی از پرسش‌ها شبیه پرسش اصلی است؟ آیا برخی پرسش‌ها عام‌تر و برخی خاص‌تر از بقیه هستند؟ پرسش‌های تان چه ارتباطی با یکدیگر دارند؟ یا می‌توان برخی از آن‌ها را حذف، یا در پرسشی دیگر ادغام کرد، یا پرسش تازه‌ای به مجموعه‌ی پرسش‌ها افزود؟ (اندروز، ۲۰۰۳: ۳۹).

دو نکته‌ی پایانی در ارتباط با عبارت‌پردازی پرسش‌های تحقیق وجود دارد. نخست آن که، تک‌تک واژه‌های «قاموسی»^۱ در هر پرسش تحقیق، دارای اهمیت هستند. برای عملیاتی کردن پرسش تحقیق تان باید دقیقاً بدانید که هر واژه برای پژوهش تان چه معنایی دارد (یعنی «تعریف کارآمد» هر واژه «در راستای اهداف تحقیق یا رساله تان» را بدانید). نکته‌ی دوم و کلیتر که میسون (۲۰۰۲: ۱۹) خاطرنشان می‌کند آن است که باید در ارتباط با پرسش‌های تحقیق تان، از خود بپرسید که «آیا کسی غیر از خودم هم می‌تواند این پرسش را درک کند؟» پاسخ مثبت به این پرسش، اهمیت حیاتی دارد، و این امر به‌ویژه زمانی اهمیت بیش‌تری می‌یابد که قرار باشد برخی از جنبه‌های تحقیق تان تکرارپذیر^۲ باشد. اگر می‌بینید دیگران نمی‌توانند پرسش‌های تحقیق تان را دریابند، جا دارد از خود بپرسید که آیا این پرسش‌ها برای خودتان واقعاً آنقدر قابل درک هست که بتوانید به بیانی روشن‌تر مطرح‌شان کنید.

۵.۱. چند پرسش تحقیق؟

پس از بررسی مجموعه‌ی گسترده‌ای از انواع پرسش‌های تحقیق، طرح اجتناب‌ناپذیر مسئله‌ی بالا به این می‌ماند که پرسیده باشید طول ضرب‌المثل چقدر باید باشد. به‌طور کلی، اکثر پژوهش‌ها بیش از یک پرسش تحقیق دارند و نوع این پرسش‌ها معمولاً مختلف است. میسون (۲۰۰۲: ۲۱) عنوان می‌کند که «در مراحل اولیه، بهتر است پرسش‌های فراوانی در اندازیم» و در نهایت، با یک حساب سرانگشتی

فقط سؤالاتی را در تحقیق بگنجانیم که می‌توانند به شیوه‌ای رضایت‌بخش، مورد بررسی و تحقیق قرار گیرند. مسئله تعداد پرسش‌های تحقیق نیست. آنچه مهم است، چیزهایی است (مانند داده‌ها، تحلیل‌ها، و جدول زمان‌بندی تحقیق) که برای پاسخ دادن به هر یک از آن پرسش‌ها، بدان‌ها نیاز خواهیم داشت. به عبارت دیگر، مهم‌تر از تعداد سؤالات تحقیق، مقیاس تحقیق ماست. برخی پرسش‌ها بزرگ‌تر از پرسش‌های دیگر هستند. اندروز (۲۰۰۳: ۴) عنوان می‌کند که مثلاً پرسشی نظیر این که «تأثیر فناوری‌های ارتباطات بر یادگیری در سطح جهان چیست؟» پرسشی است که نمی‌توان برایش پاسخی یافت زیرا سطح عمومیت آن، بسیار بسیار گسترده است. برخی پرسش‌های دیگر (که گاه می‌بینیم در تحقیقات دانشجویی دوره‌ی کارشناسی ارشد مطرح می‌شوند) نیز قابل پاسخ‌دهی نیستند زیرا پاسخ دادن به آن‌ها نیازمند تحقیقات زمان‌بر^۱ (مثلاً گردآوری داده‌ها به مدت پنج سال) هستند یا نیازمند حجمی از پرسش‌نامه هستند که عملاً محقق قادر به هدایت و تحلیل آن‌ها نیست. به قول میسون (۲۰۰۲: ۲۱)، «باید در اولین گام، اطمینان یابید که طرح پژوهشی‌تان قابل مدیریت است.»

از سوی دیگر، اگر قادر به برخوردی عادلانه با یکی از پرسش‌های تحقیق‌تان نیستید، گاه باید آن پرسش را «قربانی» کنید (برای مثال نک. ساندلند، ۱۹۹۶ الف). این امر اگرچه ممکن است تلخ و دردناک باشد، ولی جلوی سطحی‌کاری را می‌گیرد؛ به خودتان یادآوری کنید که قربانی کردن یک پرسش تحقیق و تمام پیامدهای آن، سرانجام می‌تواند کارتان را بهبود بخشد و چه بسا همان پرسش قربانی‌شده، بتواند بعدها دست‌مایه‌ی تحقیقی عالی شود (مانند کتاب در دست تهیه). من در رساله‌ی دکتری‌ام که درباره‌ی تعاملات کلاسی بود، در ابتدا پرسش‌هایی را در مورد «زمان انتظار»^۲ (میزان زمانی که معلم، قبل از این که خود، پاسخ سؤالی را بدهد، در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد تا آن‌ها پاسخ سؤال را بگویند) و «وقفه»^۳ مطرح کرده بودم. اما بعداً پرسش مربوط به زمان انتظار را حذف کردم زیرا نیازمند تجهیزاتی برای ثبت زمان انتظار در کلاس درس بود و پرسش وقفه را به کناری نهادم چون با پیچیدگی‌های مفهومی آن مواجه بودم (که شرح و بسط آن پیچیدگی‌ها، خارج از مجال رساله‌ام بود). این قربانی کردن‌ها اگرچه حس زیان و فقدان به من می‌داد، اما سبب شد بتوانم سایر پرسش‌های تحقیقاتم را کامل‌تر مورد بررسی قرار دهم.

1. Longitudinal study

2. Wait-time

3. Interruption

۱.۶. پرسش‌های تحقیق و داده‌های زبانی

شاید به این نکته دقت کرده باشید که پرسش‌هایی که در بخش ۱.۴ (در باب «انواع پرسش‌های تحقیق») برشمردم، اگر چه به آموزش زبان مربوط می‌شدند، اساساً نیاز به داده‌هایی داشتند که قرار نبود خود زبان در آن‌ها مورد تحلیل قرار گیرد. با این حال، اکثر پژوهش‌های حوزه‌ی زبان‌شناسی و زبان‌شناسی کاربردی، بستگی به پرسش‌هایی دارند که لازمه‌شان، تحلیل مؤلفه‌های زبانی است. (در واقع این مسئله قابل بحث است که بسیاری از پژوهش‌های خارج از حیطه‌ی زبان‌شناسی نیز می‌توانند حاوی پرسش‌هایی درباره‌ی زبان باشند؛ و این چیزی است که با عنایت به «چرخش گفتمانی»^۱ بین حوزه‌های هنر، علوم انسانی و علوم اجتماعی، در عمل اتفاق می‌افتد (مثلاً نک. بیلینگ، ۲۰۰۱)).
بیاید به چند پرسش تحقیق که از یک طرح پژوهشی در حوزه‌ی جامعه‌شناسی زبان استخراج شده‌اند نظری بیافکنیم!^۲

۱. آیا استفاده از ساخت محاوره‌ای «قیافه‌اش داد میزد» (قیافه‌اش داد میزد که به زور اونجا مونده) در فارسی رو به افزایش است؟

۲. آیا میزان کاربرد این عبارت در فارسی به سن کاربران بستگی دارد؟ (چقدر؟)

۳. آیا این عبارت را مردان بیش‌تر استفاده می‌کنند یا زنان؟

کانون توجه هر سه پرسش بالا، کاربرد زبان است (این تأکید، دقیقاً مسیر داده‌های مورد نیاز، روش‌های گردآوری داده‌ها، و تحلیل داده‌ها را مشخص می‌کند- بنگرید به ادامه‌ی بحث).
با این حال، زبان نه تنها می‌تواند بر حسب کاربرد و وقوع‌اش، بلکه بر حسب برداشت‌هایی که از آن می‌شود نیز مورد تأکید قرار گیرد. پرسش‌های تحقیق احتمالی دیگری که می‌توان در ارتباط با عبارت «قیافه‌اش داد میزد...» و کاربرد آن در جملات حاوی نقل قول مستقیم طرح کرد عبارت‌اند از:

۴. آیا استفاده از عبارت «قیافه‌اش داد میزد» در جملات حاوی نقل قول مستقیم در زبان فارسی، کاربردی جنسیت‌گرایانه تلقی می‌شود؟

۵. اگر پاسخ مثبت است، چگونه؟

۶. اگر پاسخ مثبت است؟ چرا؟

پرسش‌های تحقیقی که درباره‌ی کاربرد زبان و درباره‌ی برداشت‌هایی که از کاربرد زبان داریم مطرح می‌شوند، هر دو در جامعه‌شناسی زبان معتبراند و در واقع، مکمل یکدیگر در درک ما از پدیده‌های زبانی خاص هستند.

هر کار پژوهشی می‌تواند شامل پرسش‌هایی باشد که جهت‌گیری زبانی دارند و درباره‌ی یک رمزگان زبانی^۱ خاص یا کاربرد آن رمزگان زبانی مطرح می‌شوند. من وقتی رساله‌ی دکتری‌ام را در زمینه‌ی جنسیت و تعامل معلم- زبان‌آموز در کلاس‌های آموزش زبان خارجی می‌نوشتم (ساندرلند، ۱۹۹۶ الف)، تحقیقات دیگری نیز در زمینه‌ی تعامل و جنسیت در فضای آموزشی صورت گرفته بود و شماری از آن‌ها به کلاس‌های آموزش زبان خارجی یا زبان دوم می‌پرداخت، اما (تا آنجا که دانش آن روز من کفاف می‌داد) می‌دانستم که چنین کاری در زمینه‌ی تعامل کلاسی در کلاس‌های زبان خارجی انجام نشده است. این بدان معناست که می‌توانستم سؤالاتی برای تحقیق خود طرح کنم که اگرچه قبلاً در مورد کلاس‌های درس‌های دیگر مطرح شده‌اند اما مشخصاً به آموزش زبان خارجی نپرداخته‌اند. بنابراین می‌توانستم سؤالاتی درباره‌ی «ویژگی‌های خاص» آموزش زبان خارجی طرح نمایم: به‌طور مشخص، سؤالاتی در مورد کلاس‌هایی طرح کنم که به‌طور طبیعی، دو زبان در آن‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. طرح این سؤالات نیازمند طراحی دامنه‌ای از پرسش‌های تحقیق بود که بر «زبان‌های» مورد استفاده در این کلاس‌ها تمرکز داشته باشند (در مورد رساله‌ی خود من، این پرسش‌ها درباره‌ی زبان اول دانش‌آموزان - زبان انگلیسی- و زبان مقصد^۲ - آلمانی- بودند).

پرسش‌های تجربی تحقیق من پیرامون «سخن‌گفتن معلم»^۳ و «سخن‌گفتن دانش‌آموز»^۴ بود. در زمینه‌ی سخن‌گفتن معلم، پرسش جامع تحقیق من به‌قرار زیر بود:

- آیا معلم، در هنگام صحبت کردن با دانش‌آموزان پسر و دانش‌آموزان دختر، از الگوهای کلامی مختلف یا بیش‌تری استفاده می‌کند؟

و پرسش‌های تابع، بر این محورها متمرکز بودند: (الف) درخواست‌های معلم (یعنی زبانی که معلم با این نیت استفاده می‌کند که از دانش‌آموزان بخواهد کاری انجام دهند یا چیزی بگویند)، (ب) بازخورد یا واکنش معلم به پاسخ‌های گفتاری دانش‌آموزان به آن سؤال)، (ج) توضیحات معلم، و (د) پاسخ‌های معلم به درخواست‌های دانش‌آموزان. فهرست پرسش‌های تابع، طولانی بود، اما برای نمونه، فقط ۷ مورد (!) از آن‌ها را ذکر می‌کنم:

1. Linguistic code
3. Teacher-talk

2. Target language
4. Student-talk

در بافت هر درخواست، چند نفر از دانش‌آموزان پسر یا دختر، با ذکر نامشان خطاب قرار می‌گیرند؟
در خطاب به هر دانش‌آموز، از چند واژه‌ی درخواستی استفاده می‌شود؟

چه تعداد از درخواست‌ها، غیردرسی و چه تعداد درسی هستند؟

در مورد درخواست‌های درسی به زبان انگلیسی، آلمانی یا هر دو، آیا خطاب معلم بیش‌تر به دختران است یا پسران؟

در مورد پاسخ به درخواست‌های درسی،

الف. آیا زبان مورد استفاده برای پاسخ دادن به درخواست‌های درسی، بسته به جنسیت مخاطب تفاوت دارد؟

ب. آیا نوع پاسخ (پاسخ از پیش تعیین شده یا «شبه‌باز»^[۱])، بسته به جنسیت مخاطب تفاوت دارد؟

ج. آیا طول پاسخ (استفاده از یک واژه یا بیش‌تر)، بسته به جنسیت مخاطب تفاوت دارد؟

آیا معلم، واکنش‌های مختلفی به پسران و دخترانی که پاسخ‌هایی صحیح به درخواست درسی معلم داده‌اند از خود نشان می‌دهد؟

آیا معلم، واکنش‌های مختلفی به پسران و دخترانی که پاسخ‌هایی غلط یا ناکافی به درخواست درسی معلم داده‌اند از خود نشان می‌دهد؟

اگرچه تمام پرسش‌های بالا درباره‌ی زبان به معنای «سخن‌گفتن معلم» هستند، اما پرسش‌های ۴ و ۵ الف (که پررنگ نوشته شده‌اند)، به کاربرد «رمزگان زبانی» خاصی نیز می‌پردازند که در این مثال، این رمزگان، یا آلمانی است، یا انگلیسی^[۲]. با توجه به اینکه همه‌ی سؤالات مذکور، پرسش‌هایی اصیل بودند (بدین معنی که قبلاً درباره‌ی آموزش زبان مطرح نشده بودند و اکثر آن‌ها اصلاً در مورد هیچ درسی مطرح نشده بودند)، من طرح این سؤالات خاص پیرامون کاربرد جنسیتی رمزگان زبانی را یکی از «اهداف فکری» رساله‌ام می‌دانستم^[۳].

۷.۱. عملیاتی‌کردن پرسش‌های تحقیق

برای آن‌که هر پرسش تجربی تحقیق (یعنی پرسشی که جوابش را فقط می‌توان با اتکا به داده‌ها داد)، قابل عملیاتی‌کردن^۱ باشد، باید روشی برای شناسایی داده‌های مناسب و جمع‌آوری و تحلیل آن داده‌ها یافت (همچنین نک. کوهن و همکاران، ۲۰۰۷: ۳-۸۱؛ و بخش ۱.۸ در همین فصل). معمولاً در خود این پرسش‌ها نشانه‌هایی وجود دارد که پژوهشگر را به نحوه‌ی انجام این امور رهنمون می‌شود. به‌عنوان مثال، همان‌طور که قبلاً هم گفتیم، در پرسش تحقیقی مانند «معلمان فرانسوی شاغل در مدارس ابتدایی انگلستان، برای گنجاندن آموزش زبان فرانسه در برنامه‌ی درسی کودکان پایه‌ی ششم ابتدایی، چه دلایلی دارند؟»، خود پرسش حکایت از آن دارد که محقق باید اقدام به استخراج^۲ داده‌ها نماید و مثلاً مصاحبه‌هایی با معلمان انجام دهد و یا پرسش‌نامه‌هایی بین آن‌ها توزیع نماید و داده‌های به‌دست‌آمده را تحلیل کند تا بتواند به پاسخ پرسش بالا برسد. با این حال، توجه داشته باشید که عبارت «چه دلایلی دارند؟» نشان‌دهنده‌ی آن است که ما نمی‌توانیم دلایل واقعی معلمان را مستقیماً از گفته‌های آنان استخراج کنیم و در بهترین حالت، این اظهارات را می‌توانیم «باورهای گزارش‌شده^۳»ی معلمان ثبت نماییم (نک. فصل ۸). این موضوع، بر تفسیری که از یافته‌ها ارائه می‌کنیم اثر می‌گذارد و موجب تقویت صحت ادعاهایی می‌شود که در این زمینه بیان می‌کنیم (باید توجه داشت سؤالاتی که در مصاحبه یا پرسش‌نامه مطرح می‌شود، همان پرسش‌های تحقیق نیست. در واقع دلیلی ندارد که پرسش‌های تحقیق را مستقیماً در اختیار پاسخ‌دهنده قرار دهیم).

افزون بر این، تعریف اصطلاحات کلیدی در عملیاتی‌کردن پرسش‌های تحقیق بسیار حائز اهمیت است. مثلاً در مورد مجموعه سؤالاتی که قبلاً در زمینه‌ی «کاربرد عبارت قیافه‌اش داد می‌زد...» در جملات حاوی نقل قول مستقیم^۴ بیان کردیم، باید به روشنی بگوییم که منظورمان از این عبارت چیست. اگرچه ممکن است این عبارت، بیش از اندازه بدیهی به نظر برسد (همانند نمونه‌ی خود پرسش تحقیق، قیافه‌اش داد می‌زد که، «نمی‌تونم اینجا واستم»)، اما ممکن است مواردی از کاربرد این عبارت وجود داشته باشد که معلوم نباشد در نقل قول مستقیم به‌کار رفته است یا نه؛ و لاجرم باید شاخص‌های مربوط به این عبارت را مشخص کرد. همچنین برای ارائه‌ی تعریف کاربردی (یعنی

1. Operationalizable
3. Reported beliefs

2. Elicit